

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИК РЕСПУБЛИКАЛАР ЭВИЛЕЛИНИҢ ТУРГУСТУНГАНЫНЫҢ 50 ЧЫЛЫНГА БЕЛЕТКЕЛ ДУГАЙЫНДА

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

ССРЭ-ге социалисттик тургузушкунуң чылаарында икки-лерниң чаа төгүлүгү нийтилекчел чоруну—совет улус тып-тып келген. Бүдүрүлгенин чепсек-херекселериниң нийтинин өңү-хөргөзүлгенин баазаында, экономиктиги, социал-политиктиги болгаш культуругу амдыралды, марксисчи-ленинчи идеологияны чыгыс эвиге ол хевирленип тургустунган. Совет кижилерин кайгамчыктыг өвүр-хевир: коммунизмниң херезин бердинген, социалисттик патриотизм болгаш интернационализм, күш-ажычлы болгаш нийтилек-политиктиги бедик илепкей, молчулугени болгаш даралды, национал болгаш сөөк-азы ылгаар эргинин артышкынырында эптеш чогу, бүгү чурттарын ажалчы чоңнары-биле аңгы талазы-биле эпсеткил каттыжылганы тургустунган. Баурут интернационалисттерин салгакчылары—коммунизм даш карак-кызыл демиселчилерин салгакчылары өскөн. ССРЭ-де совет кижилер бүтүрүтүп чогаалдык аркаларынын улам ылайык өзүдөзине, кижинин бүгү талаалыг өзүдөзине эрежок чүгүлү материалдык болгаш сагыш-сеткил байдалдары тургустунган.

Хой националдык совет күрүлүсүн тургузушкунуң дүр-жүлгөзү марксизм-ленинизмдин:

национал дөң эргени чарлаза-даа ону кажан-даа херек кырында боттандырабын турар баа барымаалаан буржуаз демократияга бодалар, социалисттик демократия улустарга дөң эргени болгаш аркаларын магадлап, национал айтырганын жаны-бүрү националдарың үндөин сонугулардын барым-даалап шийтирлөөринге таарымчалыг байдалды тургузуу турарынын;

совет чурттуу бүгү нацияларының болгаш биче улустарының чечектелишкенин болгаш сөөк-азы чокка чокушудажышкыны бистин тургузуштун алыс мөзү-биле тодаратты-нып, социализмниң хөгжүдөзине дүрүм баураа боттуту чүгү-дү болуп турарынын;

социалисттик республикаларын эвилели бүгү нийтиледик сонугуларын нация бүрүзүнүн сонугулары-биле, бүгү талаалыг холбоштырып турар хой националдык күрүлүсн эл-не амдыралды болгаш сайыраңгай хевир болуп турарынын дугайында түнөөлөрин чайынанча-биле бадыйкаан.

Ычанганга национал айтыргы талазы-биле марксисчи-ленинчи өвөрдиг херек кырында шөңөлдөнүп туткан, а Ленинчи национал политика долузу-биле тилеп үнгөн.

Совет Эвилелинин алдарыг юбилейин демгелештирсе, бистер бистин партиястын ленинчи чаагы чачындарын өдөр-чү—ылган ажил-хөрөсниси түңөөлөшкөн, хамыктын мурунда бөтүгү болгаш дарагыг соругуларымысче көрүп ужурулуп бис.

Коммунисттик тургузушкунуң байдалдарында национал хамаарылаарынын хөгжүдөзү социалисттик нацияларын амы тургустунган бүгү талаалыг быжылгаарынын болгаш сайыраңгайлаарынын орун-биле чоруп ораа. «Эрткен чылдарда партиянын уаурулганы-биле акы-дүмү совет республикалар бүрүзүнүн бүгү талаалыг хөгжүдөзине орунуга, бистин чуртувустун нацияларының болгаш биче улустарынын улам ылайык чокушудажышкыны орунуга чаа бажынар кылдымган» деп, СЭКП-нин XXIV съездининге ТН-ның Отчет илеткелине демгелешкен. Ол чокушудажышкыны национал онзагай чүдөлөрүн үдөүп кичээлгелер көрүп турарынын, социалисттик национал культуларынын хөгжүдөзине байдалдарында болуп турар. Бистин бүгү эвилелинде нийти эрге-ажыктарын-даа, ол ышкаа тургузуу турар республикалар бүрүзүнүн-даа эрге-ажыктарын доктаамаа үгөткө алыр—бо айтыргы бистин партиястын политиказынын алыс ужуру-уткамы ындагы.

Партиянын программалыг эчс соругуларын, коммунисттик идеалдар дээш хостуг улустарынын кады демиселиниң күрүне хевир болуп төгү талазы-биле болуп долу шымыктырган. ССРЭ-нин ужуру-дузасы коммунизм тургузушкунуң үзгиде улам-на бедир. Ылангыя бо демиселди чедишкенин тургустунган бүгү республикаларын, экономиктиги районнарын ажалчы чоңнарынын, улуу ажалы-агылынын болгаш культу-раның бүгү азыраларын ажалгакчыларынын, хой нацио-налдык күш-ажычлы коллективтерин бот-боттарынын ара-зында сырый харылзаска күженишкенин эрежок чүгү-лү. Коммунизмдин материал-техниктиг баазаны, коммуни-сттик бүдүрүчү күштерин тургузуу, нийтилек бүдүрүлгенин бүгү талаалыг интенсификааары, ажал-агылың социали-стик планын системаның артык күчү-биле амы үнөң эртем-техниктиг революцияны чедишкенин билдиги холбоштыры, ажалчы чоңнарын материалдык болгаш культуругу амдыралынын демиселин улам ылайык көдүр-дүшкүчүн хандырып, чаа кижини кижиздери дөң чегер-лит мындыг уау айтыргаларын шийтирлөөринге оң бай-байлаа болгаш кулаларынын хой аян алазы-биле, бүгү улустун биле-демик хөдөлгичкенин, организамы-биле эрге-шынэи тодаргайлаатын турар хой националдык совет күрүлүсүн бүгү күчү-күжүн мөөнөдери негетинин турар.

ССРЭ-нин тургустунганы болгаш оң чедишкенин хөгжү-дөзү бүгү делегейге канчаар-даа аажок улам ужуру-дузалыг, бүгү кижиги төрөгөтенин социал депшигезинге чүгүлү үч-ча-да болуп. Хой националдыг социалисттик күрүлүс тургуска-лынын совет дүрүлгөзү, бистин улустарыстын шийти кү-женишкенин-биле сайыраңгай социалисттик нийтиледик тургускаан, эл-не нарын чүгү болуп национал айтыргын шийтирлөөни делегейге хөдөң көрүшкүнү алган болгаш социал бааза национал хосталга дээш бүгү демиселчилерге үнөлөй чөтөс дузаны көргүзүп турар.

Ам делегейин социалисттик системасы, социал болгаш на-ционал дараалга, сөөк-азы ылгаар чорукка уау тургуп турар. Социалисттик интернационализмдин принциптери-нин чайгылыш чок боттандырышкыны акы-дүмү чурт-тарын онзагай болгаш нийти эрге-ажыктарын улам-на долгу-биле боттандырабын хандырын турар. Чаа нийтилек тургузуу делегей харылзалаарынын чаа хевирин болунда бак-

СЭКП ТК-нын, доктаалы

таадып турар. Социалисттик чурттарын бот-боттарынын ара-зында харылзалаарын доктаамаа өзүп турар политиктиги ажал-агы болгаш культуругу харылзалаар, экономиктиги ин-теграциянын хөгжүдөзү, дүрүлгө болгаш билгилерин илеп-кейлиг солчулгазы, даштыкы политика талазы-биле сырый кады ажалдажылга тодаргайлап турар.

Оске социалисттик чурттарын улустары-биле совет улус-тун найыралынын улам сырый каттыжышкыны болгаш быжылганынын, оларын аразында политиктиги, экономик-тиги, идеология болгаш культуругу харылзалаарын бүгү тала-алыг калбартырын шудуруг чедиш алырын СЭКП бодунуң бир-ги чергенин соругулазы кылдыр көрүп турар.

ССРЭ делегей аразында тайбыңың болгаш найыралдык политиказын быжыг болгаш чайгылыш чок чорудуп турар, улустарынын дөң эргезинин ленинчи принциптерин камгалап турар, колониализмге, неоклониализмге болгаш сөөк-азы ыл-гаар чорукка улау, национал даралдык бүгү хевирлеринге уау шийтирлөөнү тургуп турар күш болуп. Ол политика им-перализмниң болгаш реакцияны агрессия стратегияныга уау тургуп келген чүгүлү фактор, улустарынын аймыл чок чоруп болгаш хосталганы дээш, социал депшиге дээш эже-лекчи дайынарга уау идекейлиг демиселди чөтөс болуп келген болгаш артар-даа.

Колони болгаш чартык колони турган хой-хой даралткан улустар империализмге уау демиселге тускай хамаарышпас күрүне болуп эргени чаалап алганын. Олар ол демиселге Со-вет Эвилелинин, социалисттик дем каттыштырылганын дөң-кезине дагынаган.

Бистин чуртувус анык национал күрүлө-биле дөң эр-ге-ге, бот-боттарын хөдүлөжирине, шийти херектерин хол-гаарлашпас чорукка, империализмге уау бүгү талаалыг кат-тыжышкыны үндөзөгөтө харылзалазы тургускаан. Совет Эвилели Азияны, Африканы болгаш Латин Америка-нын улустарынын империализмден экономиктиг хосталга дээш, социал депшиге дээш революция шийткенин чай-гылыш чокка дөңгөп турар. Ам-даа түрүп турар колониал-дык болгаш расисттик дүгү чурумга уау колга чөтөс түдүп алгаш, демиселги турар патриоттар-биле ССРЭ интернацио-налыч эп-сеткил каттыштырылганын политиказын боттан-дырын турар.

Делегейге дүшкүрүлүг чорукту чавырылдырыныга дөң-ке-чери чедирип турар аңгы-аңгы нийтилек тургузулгү күрүлө-р-биле тайбың догунаашкыны ленинчи принципин Совет Эвилели чайгылыш чокка чорудуп турар.

СЭКП-нин XXIV съездинин илп үндүргени тайбың бол-гаш улустар аразынын кады ажалдажылганы дээш, хосталга болгаш улустарын хамаарышпас чоругу дээш конструктивтик болгаш боттуту программасы Совет Эвилелинин ленинчи даш-тыкы политиказынын шүтүмү амы үеде амдыралга бот-тандырып чорударына уау ужуру-дузалыг. Ол программа ССРЭ-нин составында кирип турар социалисттик республика-ларын, бүгү совет кижилерин национал үндөин эрге-ажыктарына дүжүп, бүгү чер бөмбүрөзүнүн бүгү черлеринге калбак дөңгөчкени алган. Амы үеде Совет Эвилели бүгү де-легейин кырында коммунизм тургузуу турар, улустарын найыралынын быжыг өзө, бүгү делегейин революция хос-талгалыг шийткенин чөдөңгөйи болуп турар.

ССРЭ-нин тургустунганында бээр 50 чыл оюн хой на-ционалдык совет улус Коммунисттик партиянын уаурулганы-биле, оң программасынын, СЭКП-ниң XXIV съездинин айтыкан орун-биле чоруп күчүлүп, чангыс эп-сеткил катты-жышкынынын, бүдүрүлгө бургунаарлашкыны-биле утуп тур-ар.

Алардыг юбилейге уткуштур чоруп олара, СЭКП Төп Ко-митет бодунуң XXIV съездининге тодараттыган быжыг ту-ружун баа катал бадыткан, Совет Социалисттик Республика-ларын Эвилелин бүгү тала-биле быжылгаарына утканга ленинчи улаанышкыны моон сонгаар-даа хажык чокка бот-тандырып, бистин чуртувустун улустарынын харылзалазы сы-рый болгаш ханы болуп, оларын интернационалдык соци-алисттик чангыс эви ам-даа быжыг болуп дээш эрежок чүгү-лү бүгү чүрени кылар.

СЭКП Төп Комитетинин доктаадыры болза: Совет Социалисттик Республикаларын Эвилелинин тур-густунганынын 50 чылгаа белеткеди бүгү партия, совет, хой-нйити организациялары, күш-ажычлы коллективтер бис-тин чурттуу коммунисттик нийтиледик тургузуу турар нация-ларының болгаш биче улустарынын каттыжышкынынын, найыралынын болгаш акы-дүмүлүшкү чорунун, СЭКП-ниң ленинчи национал политиказынын, пролетарды интернацио-нализмниң тилгелгенин бүгү улусчу байыраалы кылдыр калбартып чорудар.

Эвилелешкен республикаларын компартияларынын Төп Комитеттерин, крайкомнар, обкомнар, округкомнар, хоор-комнар, партиянын районнар комитеттерин, партиянын эге ор-ганизацияларын ССРЭ-нин тургустунганында бээр 50 чылга-га белеткеди планнарын чогаалып кылар болгаш респу-блика, край, область, округ, хоорай, район бүрүзүнче, күш-ажычлы коллектив бүрүзүнче калбак организация болгаш политиктиги ажалдык ул планинниң үндөзине чорудар. Юбилейлиг чылга тураскаалган хуралдарын бүдүрүлгө че-рлеринге, туудуларга, колхозтарга болгаш совхозтарга, албан болгаш өрөдиге черлеринге, шериг кезектеринге эрттирери ба ботрунгар көрө.

Ам болуп юбилейин үзгиде даразында чүдөлөри та-ныштырып тайбыларларынча онза кичээлгени салыр:

марксисчи-ленинчи теориянын болгаш Коммунисттик партия-нын национал айтыргы талазы-биле программаны чүдөлөри принциптерин, ленинчи национал политиказын күжүнү болгаш амдыралды чорунуң үнөр достери;

пролетарды интернационализмниң дириг боттаныкчы прин-циптери болуп Совет Социалисттик Республикаларын Эвиле-линиң бүгү делегейге төгүлүгү ужуру-дузалыг;

бистин чуртувуска социализм болгаш коммунизм тур-гузуурун, ССРЭ-нин камгалады быжылгаарына болгаш ССРЭ-ниң улустарынын хосталганы болгаш хамаарышпас чорун хандырыныга, бүгү делегейге социализмни тургузуу быжылгаарына, делегейин революция чорудулазы ам-даа хөгжүдөринге Совет Эвилелинин тургустунганынын ужуру-ду-залыг;

ССРЭ-де чурттап турар бүгү нацияларының болгаш биче улустарын экономиказын болгаш культурузын көдүрөп та-лазы-биле, эл-найыралга, бот-боттарын хөдүлөжирине бол-гаш улам-на быжылгып турар чангыс эптеш медресинге үндө-зөгөтө чаа национал харылзалаарын боттандыра талазы-биле совет күрүлүсн кылып чоруткан канчаар-даа аажок уау ажал-чорудулазынын түнөөлөри;

экономиктиг болгаш социал-политиктиг хөгжүдөзүн, бүгү улустун социалисттик күрүне эрге-чачырганын болгаш демо-кратияны быжылгаарынын перспективаларын бадыткаан пар-тиянын XXIV съездинин ленинчи улаанышкынын.

ССР Эвилелиниң юбилейинге толентиг ужуражыр дээш баа тоску беш чылдык ийги чылыңы планын хуусаа бе-тинде күөсөдир дээш социалисттик чарышты калбаа-биле не-тередирин дугайында бүдүрүлгелерин мураккы коллек-тивтеринин, түдүг черлеринин, колхозтарын, совхозтарын эдегелч чоруп чүдүлүгү деп көрө.

Ажалчы чоңнарын интернационалы кижизидилгезин улам ылайык экижидирине Совет Эвилелинин 50 чыл оюнга тураскаалган белеткеди идекейлиг амыралар. Пролетарды интернационализм болгаш бистин уау социалисттик Тө-рөөн чуртувус—ССР Эвилелинге кызыгар чок бердиниш-кининиң баазада совет кижилерин, аныктарын кижиздери, Совет Эвилелиниң чечектелишкенин дугайында сагыш салыры—бо бүгү чүдөлөр бааза коммунисттик нийтилек ме-дресин хевирлээриниң чүгүлү талазы болуп.

Интернационалы кижизидилге болза, бүгү партия, совет, ажал-агы, культура болгаш хой-нйити организациялары-нын, төптө-даа, чер-черде-даа бистин бүгү калдарыстын, рес-публика, край, область бүрүзүнче, коллектив бүрүзүнче кол соругуларын бирези болуп. Бо ажалы ажалчы аң-гынын. Совет Эвилелинин бүгү республикаларын ажалчы чоңнарын революция, дайынчы болгаш күш-ажычлы чан-чыларын бүгү тала-биле ажалгаары, националдар аразынын харылзалаарын улам ылайык хөгжүдөри, улустарын найыра-лын, социалисттик нацияларын чечектелишкенин болгаш чокушудажышкынын чорудулаарын быжылгаары совет нийтиледик амдыралынын бүгү талааларына—эконо-микага болгаш политикага, идеология болгаш моральга, культуруга болгаш хандырылгага чалай калдарын чедири деп чүрени калбаа-биле көргүзөп херек. Коммунизм тургузуу-н хуулаагы—чангыс эви амдыралы Совет Эвилели чуртунга, чаа нийтиледик тургузууларынын уау интернационалы армиянында хамаарылагы болуп угаал-бодалды массаларга бүгү тала-биле быжылгаары болуп. Ажалчы чоңнарын бүгү нацияларын болгаш биче улустарын ханымы-биле хуулаа-к көрүрүнү баузууга, интернационализм болгаш шовинизмдин ар-тышкынынын, тала-дугай тыртыларынын илерашкыныне-ринге эптеш чок болурунга кижиздир, улустарын төгүлүгү-н үнөлө бөдөйгө ону аңгы барымдаалы, эртем баузуу-биле ымыңгы чайгылыш чок хандыра талазы-биле ажалдарын моон сонгаар-даа чүдүлүгү-биле чорудары эрежок чүгү-лү.

Национал айтыргы болза социализмниң болгаш капи-тализмниң аразында, марксизм-ленинизмдин буржуаз болгаш ревизионистик идеологияга уау демиселиниң чидик участок-тары бирези болуп турар деп чүрени партия организация-лары барымдаалы көрө ужурулуп. Социализмниң тургустары коңшадарын оралдаштырса, делегейин коммунисттик бол-гаш ажалчы шийткенин чорудулаары чарылды-рышкынын болурун, национал-хосталгалыг шийткенин баа-зар дээш, империализм сөөк-азы ылгаар чорукту өскү-дери калбаа-биле ажалга, ажалчы чоңнарын аян-бүрү ордатарын национал үндөинге чарылдарын оралдажып туралар. Буржуаз пропаганда националыч үнөөлөри со-циалисттик чурттарын улустарынын угаал-бодалыга непе-редирин, национализмни социалисттик тургузууга буза теңи-сир ажалгаарын оралдажып турар. Соруга болза, проле-тарды интернационализмдин идеяларын, улустарын найыра-лын болгаш акы-дүмүлүшкү чорун пропагандалаарын док-таамаа чорудары, националыч хөдөөр болгаш үзө-бодал-дарын катал тургузуу дээр дайызырар оралдажышкынына-га политиктиги үнөөлөди чогуур үзгиде бээр болуп. Антико-мунизмниң идеологиянын, барын болгаш «чөө» ревизи-онизмни, национализм болгаш шовинизм шийтирлөө-би-ле сойлаары эрежок чүгүлү.

ССРЭ-ниң тургустунганынын 50 чыл оюнуң белетке-лине болгаш байыраалына профилелдеринин калбак кир-жилгенин көрүп туудар хөдөмчөлөр боттандырамын ВПС-ке сүмөлзө. Бо бүгү ажалдарын ССР Эвилелин быжылгаарына Коммунисттик партияны баштадыр ажалчы аңгынын уау-ру-туча ролюн күштелдиреринин, СЭКП-ниң XXIV съездинин салгыт, ажал-агы болгаш культура тургузуушкунуң ийги улусчу соругуларын шийтирлөөринге ажалчыларын-нын, колхозчуларын, интеллигенциянын болгаш бүгү ажал-чы чоңнарын чогадыкчы илепкейин улам ылайык хөгжүдө-риниң арганы-биле чорудар.

ССРЭ-ниң 50 чылдын белеткелине болгаш байыра-лына комсомолчуларын, аныктарын киржилгенин та-лазы-биле хөдөмчөлөр боттандырамын ВЛКСМ ТК-га сүме-лзө. Комсомол организацияларын ажалчы өзүп ораа сал-

галды коммунисттик идеялыг болурунун баузууга кижиздери-не, бистин совет Төрөөн чуртувуска бердинген болурунче, улустарын бузулбас найыралычче, социалисттик интернацио-нализмге утандырган турар ужурулуп. Национал айтыргы-ны марксисчи-ленинчи теориязын, СЭКП-ниң ленинчи нацио-нал политиказын, ССР Эвилелиниң чедишкенин комсо-молчуларын, бүгү аныктарын өрөгөн турарынче, Ком-мунисттик партияны болгаш ленинчи комсомолдун алдарыг интернационалы чачылдарын шийткелди алырынче, СЭКП-ниң XXIV съездинин шийтирлерин күөсөдир дээш демисел-ге анык олардын болгаш кыстарын илепкейлиг кирш-кен турарынча онза кичээлгени утандыра.

Бо доктаалга дүшүрү ССРЭ-нин Камгалад министрст-воу база Совет Армияны болгаш Шериг-Далай Флотунун Политиктиг Кол Эргелели ССР Эвилелинин тургустунганын-дан бээр 50 чыл оюнга белеткеди-биле холбоштыр дегерен-гей пропаганда болгаш масса-политиктиги ажалды калбартып дугайында командирлерге, политоргандарга, партия органи-зацияларына аныктыгы ажалдап кылдыр. Политиктиг ажалды бүгү нацияларын дайынчыларын найыралы болгаш акы-дүмү чорун улам ылайык быжылгаарын бистин Төрөөн чуртувустун социалисттик чурттарын дем-каттышты-рылганын чедишкенин дээш чоругаралга кижиздери-не, улустарын революция чалап алышкынынын боо-чөп-сөкти туткан камгалаарыга белен болурунче утандыра.

«Правда», «Известия», «Социалистическая индустрия», «Сельская жизнь», «Советская Россия», «Экономическая га-зета», «Труд», «Комсомольская правда» солуннарын, «Ком-мунист», «Партийная жизнь», «Политическое самообразова-ние», «Агитатор» журналдарын баа эске-даа төп солунна-рын болгаш журналдарын редакциялары, СЭТА, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Телевидение болгаш радио дамчы-дылга талазы-биле күрүне комитети болгаш оң чер-черде органдары, республикаларын, крайларын областтарын, хоорайларын болгаш районнарын солуннары болгаш жур-налдары ССРЭ-ниң 50 чылгаа белеткеди, Ленинчи нацио-нал политиказын чедишкенин, оң бүгү делегейге ужу-ру-дузалы дегеренгей-биле чырыдып организациялар.

Ажалчы чоңнарын интернационалы кижизидилгезинге төп болгаш чер-черин парлагзын, телевиденин, радиону улам долу ажалгаары, бүгү совет республикаларын амыда-ралын, оларын акы-дүмүлүшкү кады ажалдажылганын хой националдыг авторларын калбак активинге—мураккы ажалчынарга болгаш колхозчуларга, эртемдерге, чога-дыкчы интеллигенцияны төлөөлөкчилеринге, партия болгаш совет ажалдажылгыга, үзөтүрүн болгаш көдө ажал-агынын специалисттеринге дайымышаа бүгү талаалыг чыры-дары чүгүлү.

Марксизм-ленинизмдин институту, СЭКП ТК-нын ча-нында Нийтилек эрчегеринин академиязы болгаш СЭКП ТК-нын чанында Партиянын дээш школы, ВПС-ке, ВЛКСМ ТК, ССРЭ-нин Эртемдер академиязы, ССРЭ-ниң Культура министрствозу, ССРЭ-нин Дээш болгаш тускай ортукм өр-дөдиге министрствозу, ССРЭ-ниң Чырыдышкыны министр-ствозу, ССРЭ-ниң Юстиция министрствозу, ССРЭ-ниң Мини-стрлер Чөвүлелинин Телевидение болгаш радио дамчыдыл-галазы-биле күрүне комитети, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүле-линин чанында Наралга комитети, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин чанында Кинематография комитети, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин Профсоюзал-техниктиг өрөдиге талазы-биле күрүне комитети, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүле-линин чанында Күш-кулырга болгаш спорт комитети, Бүгү-эвилелин «Вилги» нийтиледик баштаар чор. ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелин, ССРЭ-ниң Кинематографисттер эвилелин, ССРЭ-ниң Чуртукчулар эвилелин, ССРЭ-ниң Ком-позиторлар эвилелин, ССРЭ-ниң Архитекторлар эвилелин, ССРЭ-ниң Журналисттер эвилелин баштаар чөдө ССРЭ-ниң тургустунганында бээр 50 чылга-биле холбоштыр эр-жок чүгүлү хөдөмчөлөр боттандыра, Аңаа тодаргайлаарга мындыг чүдөлөри көрө:

Политиктиг, эртем болгаш уран-чечен литератураны белет-кээр болгаш паралап үндүрер; теоретиктиг конференция-ларын, эртем сессияларын, делегелерин, фестивалдарын, фильминери белеткээр болгаш үндүрер, эң дээр эртем ажалдары, литератураны болгаш уран чүдүлүгү чогаалдары дээш конкурстарын эрттирер; профессионал болгаш бот-ты-ныгыр уран чүл коллективтерин баа күөсөдикчилерин Москвага, эвилелешкен республикаларга ойнаар көргүзгө-лөр; чогадыкчы эвилелдерин пленумдарын эрттирер; массалыг спортчу оюннарын, спартакиадаларын болгаш өскө-дө.

Совет Социалисттик Республикалар Эвилелинин алдар-дыг юбилейин партиянын XXIV съездинин шийтирлерин боттандырамын, бистин хой националдыг социалисттик Ала-чуртувустун күчү-күжүн быжылгаарына, экономиканы хөг-жүдөринге, культуру тургузуушкунуңа, ажалчы чоңнарын чаагай амдыралын экижидирине чаа-чаа чедишкенин-биле демгелешкелге ажалчы аңгынын, колхозчу тараачы-нарын СЭКП ТК кылгырып тур.

Совет Эвилелинин тургустунганынын 50 чыл оң ССРЭ-ниң нацияларын болгаш биче улустарын чангыс эп-сеткилдигин, Коммунисттик партияны долгадыр оларын сырый каттыжышкынын, интернационализмдин принци-теринге болгаш улустарын найыралына шийткенин ча-дынанач чаа херечин болуп дээринге бузулгенин СЭКП ТК илгелдейп тур.

Пролетарды интернационализмдин ленинчи тутуга сорук кирген бистин чуртувустун улустары Коммунисттик партия-нын уаурулганы-биле социалисттик революцияны боттанды-ган, оң чалап алышкынынын хамааты болгаш Ала-чурт-тун Уау дайынарына камгалап алган.

Чангыс аай найыралдыг өгү-бөлү болуп алгаш олар сайы-рангай социализм тургускаанар.

Совет улустарын быжылгы ораа чангыс эви болгаш бу-зулбас найыралы—коммунизм тургузууна келир үде-ги-даа тилгелдеринин үндөин болуп.

Тес-Хем районун «Ак-Эрик» колхозунун отчөт-сонугдалыг хуралына, малдын уксазын экижидип тургаш, оң продук-тулуун бедир, чер ажалында хөдөмчөлүшкынын ажал эр-тер дугайында чугаа кол чер-ниң ажалы. Мал бажынын өңө-лөзү ол колхозга районун өскө ажал-агыларын дээр болуп, эркен чылын төвөдө өскө чүзүп малдарын өстүр-ерини планнарын күөсөттерин. Ынчалза-даа төрүүр малдын үлүгү өрөөн: 31-ден 55 чүгү че-дир. Малдан алыр продукция-ларын бүдүрерине, сазарында чамкы эки талаалар бар. Сүт-тү бүдүреринин, сазарынын пла-н нарын ажалы-биле кү-рүсөткен. Эпти күрү-неге план деңгелине чеди-р саз-даа, колхоз немеле-панын күөсөткөн шылааан. Оон аңгыла, ийи чыл улаштыр дүк кыргылаан көдүрүгүн деңгелерге чөтөсөн.

Чөтөстөрүн алыс чыла-гаанарын малдын продукту-лунун чамында деп, илет-

АЛЫЗЫН БОДАП АЖЫЛДААР

келчи У. Эрендей, санаа бер-ген эштер тодаргайлаан. Ын-чалза-даа манза чангыс эай түнөө үндүрүп болбас. Хой ажалында чамкы көдүрүшкү-нүн эскербес аргажок. Бир эвес төрүүр чүс хойга онааш-тыр — 1967—68 чылдарда 68—58 хураганын колхоз кам-галган алган болза, даразында үч чылда ол көргүзүг дө-дө-раалаштыр мындыг болган: 81, 100, 89. Дүк баа ындай байдалда. Баштагы айткан-нымыс ийи чылда колхоз ор-тукса-биле бир хойдан ийи ки-лограм безин чөтөсө дүштү кырып ап турган. А дараа-зында үч чылдарда кыргылаа 2,13—2,53 килограмм болган. Моон ужуру чүгүлү? Мал ажал-ын културалынын чөртүгү бедир, хойжыларын ажал-ынга харылзалаарын мезереп билш турары, малдын чөк-суу-рунун экижөөн дээш, өскө-

дө факторлар саздарыг бо-дан. Оон-биле чегерештер хойнун уксазынын экижип оларын демгелээр ужурулуп. Новосибирскиде эртем-инжи-лел институтун ажалдакчы-лары 1968 чылдан бээр колы-хокка уксазында ажалын чорудуп келген. Саралга ук-саалыг кошкарларын үрөш-биле турар боозаткан түс че-рин болуп дүштү хойларын ийи хураганын калык-шы-рак, продуктуу бедик болу-рун ажалдаар көргүзө берген. Шүүт тына уксаалыг хураган чаа төртүтүнгө

Совет Армиянын болгаш Шериг-Далай Флорунуң хүнүнге

Бүргег дүне

Хайгаарал суургазынан калган Воробьев дүрүн-биле шериг өөредилгесинин чоруп турар нинти байдалын хайгаарал көргөш, оон келир медальер-даа манавайн, журналга беш демдекти салып кагы.

Танк тургаз чорутуружа-те кел чыдар аразында рота-нын командири болупун кижилеринин дугайында, оларнын дайынчы өөредилгесинин дугайында допчузу-биле илеткей шапты. Бо ротага оон чур-нунда база чораш бис. Ынчан дайынчы өөредилгеге тергенин оон көргүзүлгери даа шил-тир шапталды ол ротага тик-сип турганын сактып келди-ниче.

Ары хүрертир доуга бер-ген, күдер, тырың өңгөр чыс-каалын мурунунга үнүп кел-ген, генералдин тывскай шапталын хүлөп алгаш, мын-ча дөң чүве:

— Бо шапталды үр чылар улаштыр турдун кымыдар бис.

Чыскалга боттарынын ажал-херезинин бозулг мастер-лери, Терезин чуртунга ак сет-килдин бараан болурун — уруг аас-кежин деп санап чо-руур кижилер турганнар. Олар-нын ийзинин бирээзи-ле — политиктин болгаш дайынчы белеткелдин тергенин, хой мер-гежилдин кижилер. Медалье-чолалчылар база-ла чыска-лоолар, кижилер бүрүзү тал-кы-ны чорутуп билер.

Ол хүн бодалга дика хой дайынчылар чүте «тер-генин» деп демдек аалдылар.

Воробьев ырак дегенерже көрө каапкан, уруг тылды. Эх, шынап-ла кышкы хүн-нүп кыскалган-даа чү дээрли-аан! Бодалга болур черге ар-тен дик бажында, карагында

кечкен болгай бис, ам база кар-агында олодон. Ах хар шыпкан ховунун ортузунда тейжиген баарында отчугаш-тар, бир-ле чүте айтыкан дег, чыскалгылай-дыр. Ол дээрже проектор-биле тырыдып каа-кара боолар чер болду.

Бир танк кидир ийни күдү-батын, ол тейжигениче дорт-ла чорутуп ол.

База катан чырыткылаш-даш, дааш үгөн соонда чер сирпейин берди. Каптан Воробьев тургаш:

— Че, чү болду? — деп, ха-рыскалгылай четкилейн ай-тырды.

— Тас-тыр, каптан! — Эр-хей! Соон эвеледи.

Чугаа чогуу кымын дуга-йында чоруп турарын айтыр-дым.

— Быстро-дыр ийни — деп, каптан харыскап кагы.

Оон соонда удаайы Быт-ров-биле ужуражып, чугаа-жы берди. Ол уугу эвес, дегем агинердин тырың эр болду. Эргези — сержант.

Он дугаар класс дооскан. Баш-тайгы чымыла-ла бирги чер-генин медалье-чолалчыны апарган. Армияга келгенин мурунда Николай Быстров за-водка өөредилге пунктунунга шеригтин аге өөредилгенин эрткен. Барык чалгыс чыл ду-гузунда оон тергенин танкист болурунда ол торук база дуз-лаан.

Рота бо удаа болупун даа-галын база тергенин эки дуу-седир дээржиге командир би-

чин-да даа-галлаан. Ичча-лажок бүргег дүне анык ме-хан-ик-чолалчылар хараадакчы-лары чыска боолар кылдыр танкыларын кычалдыр шын чурдуш шыдаарлар ирги бе? Барын чыска боолары — чүте хараадакчынын мерге-жилдинден хамаарышпас бол-гай. Чолалчы бичин-ле саа-лаар бола, хараадакчы кара-же кидир боолар шыдаайн баар. Өөредилге үезинде кызыт чыгырың дээрже — ол чүте ба-гай үнесел болур, а тузугун-кун үезинде — алырлыш-кын-дыр.

Бүргег дүне хар-база чаап турган. Ичча-лажок ук рота-нын дайынчылары өөредилгеге боттарынын тергенин арга-мер-гежилдинин көргүскенер. Ол дээрже оларга уруг шыталаа болган.

Ротанын дайынчы амды-ралы үргүлчүлүшпашан. А. КОЧЕТКОВ, (ИМА).

ЧУРУКТА: мото-чада шериг дайынчы өөредилгеге.

(СЭТА-нын фотохрониказы).

МОГАГ БИЛБЕС ХООЧУН АРТИСТ

Чону дөң бердинген, боду-пун амыр-дыжын бодалас култура ажалдакчылары өш-өөрү алтап-йөрөп, оларга «четтирдил» деп соггасын бистин көргүзүлгери база бир хамааты хүлөтөгөвис деп боолар мен.

Кайтамчытың хөгжүлдө, эгертимес байлаагы, эргин чуртувусту эргин болап көр-гө, оон эрткен оруу, амгы хүннери, келер үеи каракка чуртунуң көстүр. Кайла-даа ажал-ишчи кижилер комму-нист тургузушунда үзүүн кирген. Олар богуң — дораа шаптыккан бедик тузугларда, олар богуң — алың окунт та-раа шыпкан алгы-делгем шал-дерде, олар богуң — чигир көк дээринин индында — космо-та.

Хөгжүм-шин театрынын хоочуннары К. Хүргүлөк, В. Бек-оол, О. Намдала, Н. Өл-дөй-оол, В. Монгалбай, К. Мун-зук, М. Мунзук оларын кады өзүп, кады ажаллап келген ажа, Тыва спенанын база бир хоочуну Самба-Сүрүн Борбак-оолоона Байраа аш-өөрүмүн өмүзүндөн «четтирдил» деп сөгкөсөдүн.

Шин артизи болурунга эне харыскалгылай, хой күш, талант негеттиер деп боолар мен, чүте дээрже сценада шил дээрже амдырал-дыр. Амды-ралдан калды-бир өвүр-хевирин сценага көргүзөринге билит, хой үе, күш негетти-вер. С. Байр — шап артизи. Бо ажалга ол мен билит келгирме-де-ле ойнал турган. Тываның

кайы-даа бодулуңга ажал-лап чорутурумга үстүдө алы кирген эштер бо-ла пин көр-гүзүп челип келер. Ол-ла үеде Самба-Сүрүн Борбак-оолоона-ның бодуңуң мазырын эки кылдыр ойнаарын бодуңуң ка-рукчулар хамаантос педагог-тар, култура ажалдакчылар бөзүн кайгар. И. В. Го-гольдуң «Ревизор» деп чога-лында унтер-офицердин дуга-лак калайынын ролунга ойнааш, ол «бодуңуң-ла орус кадай олчаз келген» деп театрың артизи М. Рамазанов-ла билжэн.

Бо артистин ойнал чоруту-шылериң илап-ла көөр бол-гаш оон дыка хой чүдүлгериң билит алыр-дыр мен. Чажо-лээрже, феодалдыг тургузуг үезинде адым кижилеринин амдыралын, кижилеринин аас-кежин дөң чүтүлүп, дагы-кы дарлакчыларын чазып-чылдызын, ханарнын, дала-ларын кижилерин төөредип турарын болгаш адым чонту-шындыг демжесин, тилелге-зин билит алыр бис. В. Бек-оолдуң «Хайыра-бот» деп шижинде биче сөгкилди, угаанын, өвден адым тыва херезежинин өвүр-хевирин, оон байларга базындырган мунгаралыг салымын биске ол олчазы дамыткан.

Чогаалчы С. К. Токанов «Боттаган күз» деп шижин Совет эрге-чагырганың 50 чыл өмүдү тураскалгаш көргүскө-нинде ук артист кыда бай чо-раан кижинин кадайы Шокар-

Кадайын калжар, кара-сатыл-гыт, бүтү-ле чаа чүдөлгө хонду чөс, дүндүктүг өт бүрү-зүңгө кирер. Ыннааалар, ке-далаалар, арын-балын хуу-лурп чорутуру, бодуңуң ки-ришкен бак үүлгелеринин киржигени эвес боолукаар ролунда ойнал турар. Ол шин-и көргөн көрүктү бүтүрү-ле сценада артистин боду эвес, а аныг дайынчы апарганын, дай-канын өвүр-хевирин ол ол-чаз көргүскенин магалда. Шокар-Кадайын ролон ойнал турган, хоочун артист дайын-чой арынныг, айымдыг кал-жар, оон-биле демжесиге кон-чуг оварымчалыг, биздинг болурун көргүскөн.

С. Пюрбонун «Кызыл үе» деп шижинде адым уруг Күс-кедейин ролонга ойнал тур-ган, орус болгаш тыва адым-ларын бичиги найралын, бот-боттарың билгиринден аң-гыла, адым кижилеринин ин-терпонационал чалгыс үзөл-болгалдын ол тода көргүскөн.

С. Байр чүте тыва эвес, харын өске-да националарын чогаалчыларын шилеринде ойнал турар.

Чонуну херез дөң могаг билбес, Тыва спенаның хоочуннарын бирээзи Самба-Сүрүн Борбак-оолоонага чога-лычын чедиркинирин кү-лөшпашан, бистин «Тере-Хол» колхозка өвүр-биле кады ойнал келгирин колхозчулар база-ла манал туралар.

М. УВАН-ООЛ.

ЧУРУКТА: К. К. Кудажының «Долу-мун хуулааымын» деп шижинге репе-тиция үезинде. С. Байр — Чечен Чыргалов-на (солгай талада), М. Далай — Борбак са-дыг эргелекчиз.

Өг-бүлөгө болгаш школага уруларын бүгү талаалыг кижилеринге ада кижинин ролу уруг деп чүве кыма-даа бил-дингир. Ынчангаш Кызылдын 15 ортук школазынын дирекциясы база 7 «б» клас-стын ада-не комитетинин бот-идеилей-биле чоокта чаа үк-класстын алаалар хуралын ор-гаштаашан.

Хуралга чугаа адаалар-биле болган чүве тодала, алаа класстың бүтү-ле оолдарын келдирген. Бирги чартык чы-дын түнелери болгаш клас-стың шижин амдыралынын дугайында дынамын клас-стын уугутукчузу Т. Валеева кылган.

Коммунист партия, Совет кааа өзүп олтурар салгакчы-

ларын өөренип, чуртаарыңга таарымчалыг байдалы тургу-зар дөң доктамаал сагыш са-лып турар. Моон тодагыт ке-режиң Кызылдын туугаула-рынын бүгү тала-биле таарым-чалыг, дегем, чаалыг шко-лын өөредилге чымынын эгезин-де ажыгалга киргери болур деп, ол земелгезен. Ынчангаш ажи өөренип болурунун ар-галы бисе бар. Клас инти-зи-биле бирги чартык чыда өөредилге программаның 92 хуу күүсүдүн, школада өө-редилге талазы-биле дээр-класстарын саныга кире-ни-ан Валеева айткан.

Уруларын өөредилгезин дөң школа-биле доктаамал харылаалыг, кичээлдерге олуржуп турар ада-нелерин

уруларын өөредилгезин, ко-рум-чурум коокуту-биле ажи-женин клас уугутукчузу кичээк алаан. Оларга эштер Поков, Юртаев, Усольцев, Бинников, Лаптев, Никитин олар хамаардыр. Усольцев ады дөң адааларын ажи-толу чүте өөредилгеге кымымакай эвес, а харын хой-интинин ажылында ишекпейин көр-гү-зүп туралар.

Индим бола-даа школада уруларын өөредилгезин кичээтти салбас, а харын кичээлдерге, төөредер хуралын-га келдирге беэп келбес ада-нелер бар болуп турарын

ЧАА-СУУРДА

ТӨРЕЛДЕР ЛЕКТОРИИ

«Торгалы» совхозун Чаа-Суур салбыры районда озук сактыр олтурар, хой тургакчы-мы: суурларын бирөөн. Мында 8 чыл школазы, эне-лөк пуштук, водко клуб, библиотка, магалы, хаб баш-калар чор, урулар ажал, чугар-башкы, дөң чикитин хой-пипитин култура ажиин төөредип болган амдырал хамаарыга төөредип ажалдап турар. Салбырын амдырал чымын оошкө бодурунган ажи ажал-бүгү амдыралында ажалдап, културтуг өздүг-дөң дөңдөс билип турар.

Чаа-Суур 8 чыл школазы-ның чааылда ада-нелерге пе-дагогиктиг билгиринин пропе-дидалаарың төөредер дөң-

торий ам үш чыл улаштыр доктаамал ажалдап турар. Бо 1971-72 өөредилге чымын эгезиндеп бээр төөредер ки-чээлери 4 удаа эрткен. Чаа бола эрткен лекторийн оло-чолгун иччозинде «Өг-бү-лөгө уруларын хун чурумун ванчаар шын организаци-лар» деп лекцияны шолтоо-тыва дил башканын Чаа-Суур артыртыр. Бо темга хооштар боттарында өөр-енкич уруларын хун чур-умун ванчаар тургакчылыг ада-нелер Аны Айыбай, Дол-ба Кызыл-оол болган өске-лер-да чугаалал, арга-ду-жугалыш олошпашан.

Төөредер лекторийн ада-нел-биле школанын харла-лаан удам бичыгашан, ада-нелерге педагогиктиг бил-гиринин школазы болур со-

АГИТБАЖЫННАР КОНЦЕРТИ

ССР-иниң тургустунганын-дан бээр 50 чыл оюнда турас-калган өвүрүнч бот-шылан-ныг уруг чүтүрүлгезинин билиг талаалыга кирген агитбажынар хун чүтүрүлгезин суура эгезе-ди. Баштайгы концертти сүт-баран фермазын 5 агитба-жынар бот-шылангын ар-тистери эгезе-ди.

Концерттин программасы согуш, ханы уугалыг болган. Эң илгилеги Зоя Чамырца, Светлана Могутур, Сады-Бары-оол оларын күтүскөн ир-ларын, тапчаларын, шууду-терин, Эртине Сарыг-оолдун сыгыда көрүлчүлгери беким үнелешкенин алган. Агитба-

МАЛЧЫННАРГА ШЕФ

Чоокта чаа 8 чыл школазы-нын башкылары, ажалдакчы-лары болган үстүк класстары-нын өөреникчилери ийи үс-түп алган, салбырын мал-чынарныг шефтер чораш-тар.

Хой надарчымы Тюзон Доржукалың кыптаалыг барган шеридер хой нажи-зын көрүскөн котарган, дамыгашалар.

В. ШАРЫП-ООЛ, Овур район.

КЫЗЫЛЧЫЛАР ТИИЛЭЭН

Шушешкөсөн, Манусан-ский, Абезинин, Кызылдын кодо ажал-агай тектигу-м-нарын спортчулары бекет-болга, хол бөбүүнүгө, хостуг хурешке ош хуурун ужура-жылгашы Манусанский ор-тирген.

Маргалаалар кий хун үр-гүзүлгөн. Спортчу докмо-шылды болган. Баскетболга Тываның келер үеде кодо ажал-агайынын ажалдакчы-лары шыгараан, тилелгези челип алган.

Хостуг хурешке Кызылдын толооери өске удууламыш-чаларын мергелелдин көр-гүскөн, кымылчылар бири чери алган. К. МОНГУШ.

Н. ОЮН.

ХААН КРОЗУ

Эрткен дынтаныр хүнөө-де Херби даанта байыскал Кызылдын школатынын, тускай ортук өөредилге чер-леринин болгаш профинел-дин хоорай комитеттеринин колденттеринин аразыга комсомол-профилелдин хон-кросунун түнел маргалаал болуп өрткөн. Адаа шижин-биле 320 шилдик хаанчылар кырышкан.

Уруларын 3 км. темчозго маргалаалыг № 3 шко-лаа кун-култура башкызы Александр Байдала 12 ми-нута 33 секундта далааш эң эки түнелди көргүскөн. Оол-дарын 5 километрге чары-жыга Кызылдын башкы ин-ститутунун толоон Виктор Иргашев 20 минутта эрткен, кыма-даа аштыраан.

Уугу-хунде эр уугутун 10 км. херезежеринин 5 км тем-чоздоринга маргалаа үргү-чүлгөн.

Херезежеринин 5 кило-метрге чарыжыга башкы унчылкышын спортчуу За-вара Кыршына 23 минута 28 секундта маңаша, чемпион болган. Эр уугутун 10 км чарыжыга база-ла Виктор Иргашев тилгезен.

Ийи хун үргүзүлгөдөн келген комсомол-профилелдин ийи ийи кросунун түнелгези шко-латынын аразыга № 11 школынын, тускай ортук өөредилге черлеринин башкы унчылкышын, профинелдин хоорай комитеттеринин кол-денттеринин аразыга ком-кыларын чымын коман-далары бири чери алганар.

Тилкени командаларга Кы-зыл хоорайын кул-культура болгаш спорт комитетинин ишчил чорутур боткарган болган бири чергенин дипло-мдарын тилгезен.

Х. СТЕПАНОВ.

АКЕРКА

ФЕВРАЛЬ 22-ДЕ КЫЗЫЛДАН

19.00 — Согуш медальер. 19.15 — «Фандар-орук». Доку-менталдыг фильм. 19.25 — «Спортч телекестуу». Дам-чылыга 19.35 — Телемедальер. 20.10 — «Царь, Кунин», Документалдыг фильм. 20.25 — «Солдат кезеде солдат». Дам-чылыга. 21.25 — Чаралар, реслан. 21.30 — 22.30 — «Дугу-кырыңа шижээ». Ууш-чотен фильм.

Сагаар

Агаар ашпалызын медо-ни бугаар аларга бот-гү республикалыг болган Кыма-га шонор бугаарлар, чабас. Хаттын күжү коник болур.

Агаарын температуралыг дайыл районнара 15-20, өс-көлгөрин 23-28, Кымыга 23-25 градус соор.

Резантор В. С. ШАРОВИ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 22-ДЕ

«НАЙРАЛ»: «Бода» 10, Солдат фронтун эоп келгеш» 11.45, 13.30, 15.15, 17, 18.30, 20.40 шактарла.

«КАА-ХЕМ»: «Өлүм чок, оодар» 15, «Чериян чүрек» 16.30, 18.40, 20.30 шактарла.

«ИОНЕР»: «Дээржы мы-лаагыларын хааы» (3-кү, 4-кү келестери) 9.40, 15.10, «Истек», мен... 15, 18.30, 20.30 шактарла.

«ИСТОК»: «Иппа» 14.30, 16.40, «Прокторунуң олу» (1-ги, 2-ги келестери) 17.50, 20.30 шактарла.

«СОВЕТ ТЫВАНЫН 10 ЧЫ-ЛЫ КУЛТУРА БАЖЫНЫ»: «Бекжээ дээрден» 17.30, «Анык гырдыл» (1-ги, 2-ги келестери) 19.30 шактарла.

«ЭНЕРГЕТИК»: КУЛТУРА БАЖЫНЫ: Кичиылыгды 16.30, «Маян кадымын» ад-аады» 18.30, 20.30 ша-ктарла.